

HÁBORÚS ELIT VERSUS BÉKÉS NÉP

H I D V É G I Á R O N - H O R T A Y O L I V É R

„Ha azt ígérem az ukránoknak, hogy az ő oldalukon állunk, ameddig szükségük van ránk, akkor azt teljesíteni akarom. Mindegy, hogy mit gondolnak a német választóim.”

Annalena Baerbock német külügyminiszter,
Prága, 2022. augusztus 27.

Csaknem másfél évvel az orosz–ukrán háború kirobbanását követően, 2023. június másodikán, Olaf Scholz beszédet mondott a brandenburgi Európa-fesztiválon. A német szövetségi kancellár akkoriban azzal kampányolt, hogy az Európai Unió külügyi döntéseiben az egyhangúsági követelményt többségire kellene cserélni, így eredetileg alighanem az eseményen is erről szeretne volna meggyőzni a hallgatóságot. Amikor azonban belekezdhetett volna föderalista érvelésébe, szavait hangos füttyszó és huhogás törte meg. A bekiabálók háborúpártinak és uszítónak nevezték Scholzot, amiért fegyvereket és támogatást nyújt Ukrajnának, s amiért közvetett módon felelősséggel tartozik a háború áldozataiért. A főáramú nyugati média sajátos keretben számolt be az eseményről. A beszédéről szóló cikkek hangulata alapján a bomlasztó csőcselék megzavarta a kancellár beszédét, aki olyan magasztos ügyekről szeretett volna beszélni, mint Európa geopolitikai pozíciójának erősítése. A német *Tagesspiegel* például a bekiabálókat „bajkeverőknek”, a magyar 444 pedig „örjögő béketábornak” nevezte. Az emberek felháborodása azonban nem volt alaptalan, hiszen Németország háborúval kapcsolatos álláspontja kevesebb mint egy év alatt teljes fordulatot vett. Míg 2022 tavaszán a kormány azt ígérte a választóinak, hogy nem fog emberi élet kioltására alkalmas eszközöket küldeni Ukrajnának, és nem vezet be olyan szankciókat Oroszország ellen, amelyek súlyos terhet jelentenek a német gazdaságnak, néhány hónappal később elfogadta az Európai Bizottság olajembargós javaslatát, bejelentette, hogy 2024-ig teljesen leválik az orosz gázzról, valamint az első fegyverszállítmányokat is elindította Ukrajnába. A kritikák megalapozottsága ellenére (vagy talán éppen azért) Scholz tőle szokatlan vehemenciával reagált a bekiabálásokra, és emelt hangon magyarázta: nem ő a háborúpárti, hanem Putyin. A főáramú média beszámolóí szerint Scholz végül helyretette az elégedetlenkedőket, és elmondhatta fontos üzeneteit.

Az esetnek szimbolikus jelentősége van. A beszéd éppen egy héttel azután hangzott el, hogy kiderült: a német gazdaság recesszióba fordult. Az energiaválság, az orosz–ukrán háború és a szankciók Európa-szerte háztartások tömegeit juttatták egzisztenciálisan nehéz helyzetbe, vállalatok mentek csődbe vagy települtek ki kedvezőbb feltételeket biztosító nagyrégiókba, és a társadalmi konjunktúraérzet mélyebbre esett, mint a koronavírus-járvány legsötétebb hónapjaiban. Ebben a helyzetben az embereket – érthető módon – leginkább a háború mielőbbi lezárása, illetve a saját megélhetésük foglalkoztatta s nem az EU külügyi tanácsának döntési mechanizmusaira vonatkozó reformjavaslatok. Az, hogy a német kormány kiemelt jelentőségű ügyekben szembemegy

a többségi társadalom elvárásaival, majd erről – a választók szempontjából – jelentéktelen ügyekkel próbálja elterelni a figyelmet, nem egyedülálló az európai politikai elitben: az unió intézményeiben és a tagállami vezetők között is egyre gyakrabban tapasztalható jelenség. Ahogyan a brandenburgi füttyszó sem csak egy szűk „bajkeverő” réteg felháborodásának hangja, hanem az európai többségének kétségbeesett segélykiáltása.

A Századvég 2016 óta, éves rendszerességgel készít országosan reprezentatív, európai szintű közvélemény-kutatásokat, abból a célból, hogy a legfontosabb közéleti kérdésekben feltérképezze a lakosság attitűdjét.¹ A korábbi kutatások egyértelmű tanulsága, hogy a legtöbb meghatározó dilemmában (például migráció, járványkezelés, klímavédelem) az európai politikai elit törekvései eltávolodtak a többségi társadalom elvárásaitól. Az utolsó két (orosz–ukrán háború előtti és utáni) adatfelvétel pedig azt mutatja, hogy a háború megítélésében még a korábbiaknál is nagyobb különbségek azonosíthatók.

FÓKUSZBAN A MEGÉLHETÉS ÉS A HÁBORÚ

Az Európai Bizottság 2023. júliusi jelentése szerint „a szankciók EU-ra gyakorolt hatása visszafogott, de bizonyos területeken, az orosz válaszlépések miatt kézzelfogható”. És bár e sorok írásakor is folyik a vita arról, hogy az energiaválság, a háború, a nyugati szankciók, az azokra adott orosz válaszlépések, valamint egyéb tényezők mennyiben játszottak szerepet Európa gazdasági nehézségeiben, a társadalmi hatás összességében több mint kézzelfogható. A lakosság általános konjunktúraérzetét leggyakrabban az „Ön szerint inkább jó vagy inkább rossz irányba mennek a dolgok?”-kérdéssel szokás mérni, mert az egyszerű, a legtöbbször számára könnyen értelmezhető, és a válaszokat nem torzítják a politikai szimpátiához, lakóhelyhez, végzettséghez, illetve egyéb tényezők-höz kapcsolódó körülmények. A kutatásokról készült beszámolóknak időnként csak az „Inkább jó irányba” és az „Inkább rossz irányba” választ megjelölők arányai közötti különbségből képzett konjunktúraindexet publikálják, ami, ha pozitív tartományban van, bizakodó, ha negatívban, akkor pedig borús össz-társadalmi attitűdről árulkodik.

Mármint, a 2016 óta tartó kutatások eredményei azt mutatják, hogy az európaiak általános konjunktúraindexe stabilan negatív tartományban mozog (a jelenség nem európai sajátosság: az Egyesült Államok lakossági konjunktúraindexe másfél éve stabilan -50 körül ingadozik). Az idősorban az első törést a 2019-es koronavírus-járvány okozta, ami enyhén rontotta a lakosság közérzetét. A járványt követő helyreállítással a konjunktúraérzet a korábbiaknál magasabb szintre pattant vissza, s egészen a háború kezdetéig növekedett is. A 2021-es adatfelvételre éppen az európai gázpiacon tapasztalható első jelentősebb áremelkedés előtt került sor, a 2022/I-es adatfelvételre pedig közvetlenül

a háború előtt. Érdekes, hogy a két megfigyelés között is kitarított az emelkedés, azaz az energiaválság kirobbanása önmagában (azonnal) nem tudta letörni a javuló hangulatot. Ezzel szemben a háború kezdete óta eltelt időszakban az index értéke korábban nem tapasztalt mértékben romlott. Az egyes országok eredményei jelentősen eltérnek. Mindössze két olyan uniós tagállam van, ahol a konjunktúraindex a háborút követően is pozitív tartományban maradt (Luxemburgban: 28, Észtországban: 8), a legsötétebben pedig a horvátok (-60) és a lengyelek (-59) látják a helyzetüket. Magyarországon az index értéke -27, ami a tizedik legmagasabb az EU-tagállami rangsorban.

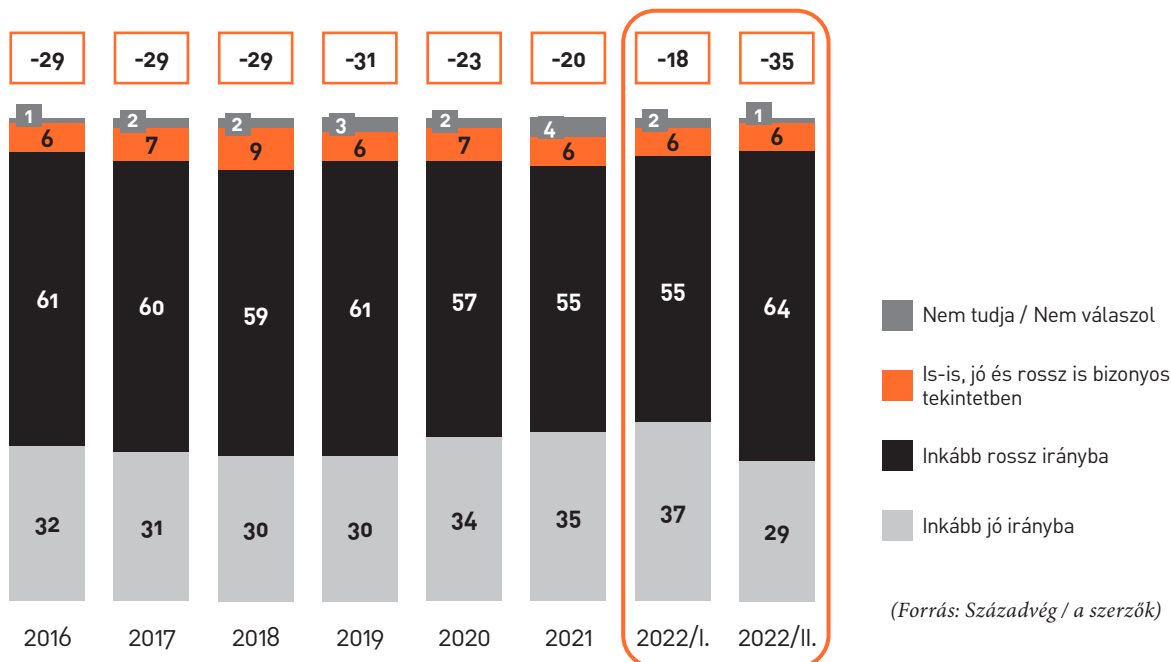
¹ *Európa Projekt*. Századvég, 2022. <<https://szazadveg.hu/hu/europa-projekt>>. A felmérés – az EU tagállamai mellett – az Egyesült Királyságra, Norvégiára, Svájcra, Moldovára, Albániára, Koszovóra, Észak-Macedóniára, Montenegróra, Szerbiára, Törökországra és Bosznia-Hercegovinára, azaz összesen 38 országra terjed ki. A felmérés alapját országonként ezer, véletlenszerűen kiválasztott felnőtt lekérdezése szolgáltatja, amit a lakosság mérete és az adott ország főbb demográfiai jellemzők alapján súlyoznak. A cikkben kiemelt utolsó három adatfelvételre 2021. augusztus 1. és 2021. szeptember 15., 2022. január 3. és 2022. február 14., valamint 2022. október 13. és 2022. december 7. között került sor.

az európai politikai elit törekvései eltávolodtak a többségi társadalométól

Európai konjunktúraindex 2016 és 2022 között

Összességében Ön szerint ma az Ön országában inkább jó vagy inkább rossz irányba mennek a dolgok? (%)

A lakossági konjunktúraérzet mögötti hajtóerők feltárásának legkézenfekvőbb módja a problématerkép készítése, aminek menete a következő. Az adatfelvétel során megkérdezik az interjúalanyokat arról, hogy mi a legfontosabb probléma, amivel az országuknak szembe kell néznie. A kérdésre nincsenek előre rögzített válaszkategóriák; az alanyok a saját szavaikkal elmondhatják véleményüket, majd az adatfelvételt követően a válaszokat összesítik és előre meghatározott módon csoportosítják. A háború kirobbanása óta az európaiak elsősorú többsége (76 százaléka) leginkább az egzisztenciális (gazdasági és energetikai) problémáktól tart, amit jócskán lemaradva az orosz–ukrán háború okozta biztonsági kockázatok (7%) és a politikai problémák (túlzott bürokrácia, korrupció) követnek (5%). Az eredmények magyarázatot adnak arra is, hogy a német polgárok miért fütyülnek ki Olaf Scholzot és a kormányának más tagjait. A fegyverszállítások a problématerkép második kategóriáját közvetlenül, az elsőt pedig közvetetten súlyosbítják, az EU külügyi tanácsának reformját viszont a legtöbben sokadrangú kérdésnek tartják.

Összefoglalva tehát, az európaiak problématerképe alapján a lakosság általános közérzetét elsődlegesen a megélhetéssel kapcsolatos aggodalmak befolyásolják, és az ezekkel kapcsolatos tagállami különbségek szorosan összefüggenek a konjunktúraindexben tapasztalható eltérésekkel. Lengyelországban például a válaszadók kétharmada romló gazdasági környezetre számít a következő egy-két évben, Luxemburgban pedig az emberek 58 százaléka azt várja, hogy a helyzet nem változik, esetleg javul. Az előbbi az EU-ban mért legrosszabb, az utóbbi a legjobb eredmény, ami Luxemburgban a legmagasabb, Lengyelországban pedig a második legalacsonyabb konjunktúraindexet eredményezte.

BÉKEPÁRTI LAKOSSÁG – HÁBORÚPÁRTI ELIT

A problématerképen megjelenő gazdasági és a biztonsági kockázatokban egyaránt kiemelkedő felelőssége van az orosz–ukrán háborúnak, így a konfliktus érthető módon aggasztja az európaiakat, azonban az aggodalom mértéke tagállamonként különböző. Az pedig, hogy az egyes országok politikai elitjének háborúval kapcsolatos álláspontja hogyan és milyen mértékben rezonál a társadalmi hangulatra, markánsan befolyásolja annak támogatottságát.

Illegitim a háborús narratíva

Az európai országok háborúval kapcsolatos ún. félelemindexét a konfliktust aggasztónak és nem aggasztónak tartó válaszadók arányának különbsége képezi. A vizsgált országokban átlagosan a lakosság 68 százalékát aggasztja, 32 százalékát viszont nem aggasztja a háború, így az európai félelemindex átlagos értéke: 36. Az általános veszélyérzetet jól mutatja, hogy mindössze Bosznia-Hercegovinában vannak többségben azok, akik nem tartanak a háborútól (Szlovénia esetében a félelemindex értéke mindössze 1). Ezzel szemben a fegyveres konfliktust aggasztónak tartók aránya az uniós tagállamok több mint felében meghaladja a válaszadók kétharmadát; a legmagasabb Magyarországon (93%) és Németországban (81%).

A háborús aggodalmakból és az egzisztenciális félelmekből fakadóan valamennyi országban többségben vannak azok, akik szerint Oroszországot és Ukrajnát rá kellene kényszeríteni a béketárgyalásokra annak érdekében, hogy mielőbb véget érjen a háború: az Európai Unióban négy válaszadóból átlagosan három ezen az állásponton van. Magyarország – a háborús aggodalmakhoz hasonlóan – ebben a kategóriában is listavezető: a válaszadók csaknem kétharmada teljesen, negyede pedig inkább (azaz összesen a hazai felnőtt lakosság 87 százaléka) egyetért az állítással. A kérdés leginkább Lengyelországot, Lettországot és Észtországot osztja meg, ezekben a tagállamokban a béke kikényszerítését sürgetők aránya 62, 58, illetve 53 százalék. A regionális összetételtől kitűnik, hogy a békepárti álláspont legkevésbé az északi blokkban népszerű, de átlagosan ezekben az országokban is csaknem kétharmados többsége van. Ezzel szemben a Nyugat-Balkánon a lakosság mindössze 10 százaléka utasítja el a béketárgyalások kikényszerítését.

**a fegyveres konfliktust
aggasztónak tartók
aránya Magyarországon
a legmagasabb**

A nemzeti kormányok háborúval kapcsolatos álláspontjaiban jóval nagyobb eltérések tapasztalhatók, mint amit az európai országok lakosságának attitűdje indokolna. A leginkább következetes pozíciót a konfliktus kirobbanása óta a magyar kormány képviseli, aminek nyílt békepárti törekvései nemcsak saját országa, de az egész EU polgárai-

nak elvárásaival is egybevág. Az adatok a balti országok politikai elitjének magatartására csak részben szolgálnak magyarázattal. Ezekben az országokban a félelemindex pozitív értékével és a gazdasági problémákkal kapcsolatos elégedetlenséggel párhuzamosan markánsan megjelennek a háború kiszélesedésével kapcsolatos aggályok is (Litvániában például a lakosság 80 százaléka tart ettől a lehetőségtől), ami megágyazhat a kormányok háborús narratívájának, és indokolhatja a gyors békekötéssel kapcsolatos bizalmatlanságot is. A kiszélesedéstől való félelemre egyfelől politikailag alátámasztható válasz, hogy a balti vezetés csak a háború szélsőséges kimeneteleinek – Ukrajna vagy Oroszország totális győzelmének – lehetőségeit hangsúlyozza. Ebben a gondolkodási keretrendszerben a gyors, kompromisszumon alapuló békekötés csak átmeneti megoldás, így a balti érdeke lehet rávenni más országokat is arra, hogy Ukrajna fegyveres és pénzügyi támogatásán keresztül mindent megtegyenek a totális orosz vereség érdekében. Másfelől azonban a kutatás eredményei rámutatnak, hogy a békepárti álláspontnak a balti országokban is (Litvániában például kétharmados) többsége van, így bár a háború eszkalációja irányába tett lépések logikailag indokolhatók, korlátozottan találkoznak a társadalmi elvárásokkal.

Végül, nehéz észszerű magyarázatot találni a holland vagy a német kormányok viselkedésére. Hollandiában a félelemindex értéke az egyik legalacsonyabb az EU-ban (a válaszadók 40 százalékát nem aggasztja a konfliktus), a frissen lemondott kormányfő, Mark Rutte mégis nagymértékben Ukrajna támogatására fókuszálja saját politikai kommunikációját. A lemondásának bejelentésekor például ezzel indokolta, hogy az őszi választásokig ügyvivő miniszterelnökként folytatja munkáját. A német kormány pedig a magas félelemindex és a fegyverszállítások társadalmi elutasíthatósága ellenére változtatott korábbi álláspontján, és egyértelműen szembe helyezkedett a polgárai elvárásaival – a fordulatnak köszönhetően a német kormánykoalíció népszerűsége történelmi mélypontra süllyedt.

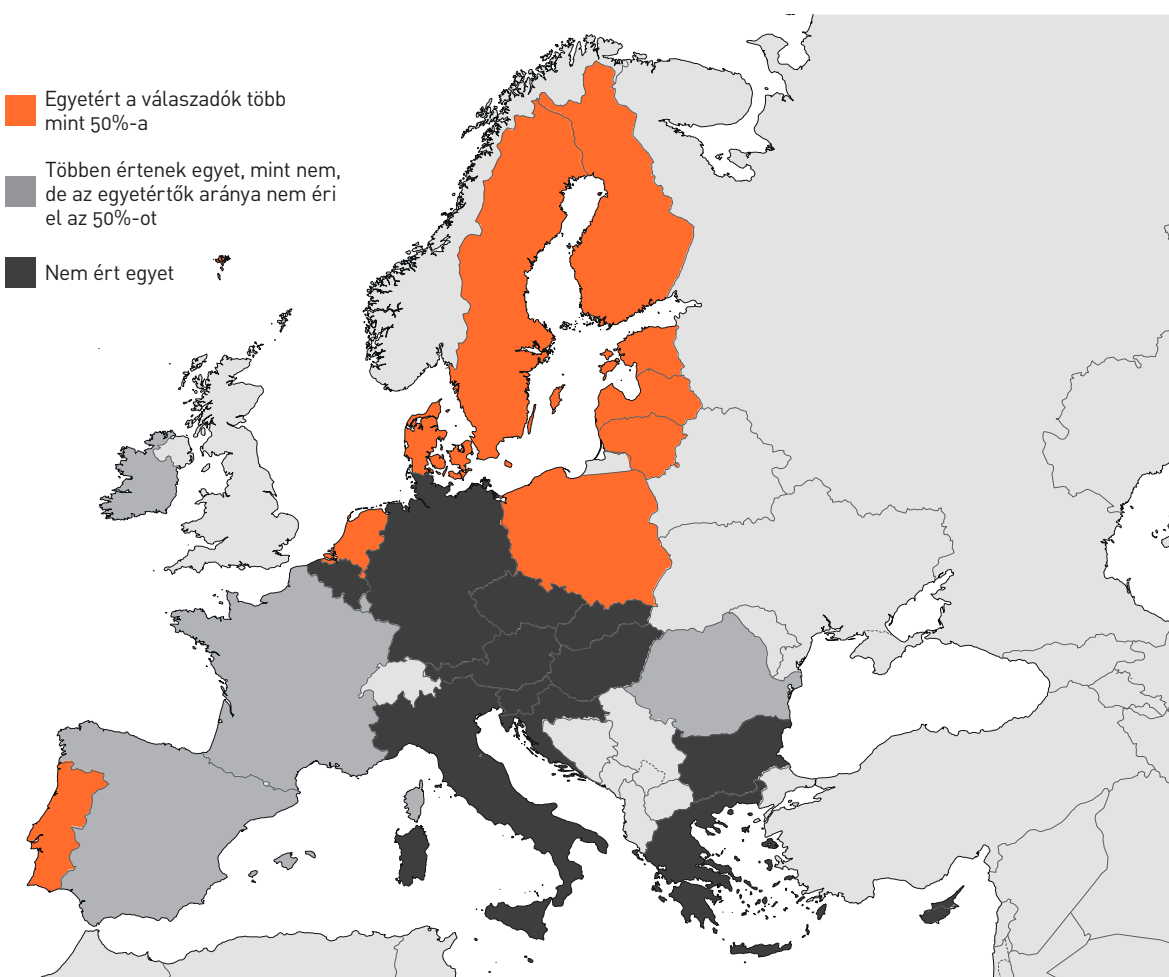
Fegyvervásárlás: Európa jelentős része a magyar álláspontot osztja

A fegyvervásárlások elutasítása miatt a főáramú média rendre feketebáránként mutatja be Magyarországot, pedig az álláspont – a magyar állampolgárokén túl – az európaiak meghatározó részének véleményével is egybeesik. A kutatás alapján a tagállamok csaknem felében a lakosság többsége nem támogatja az intézkedést, és ezek között számos olyan ország is van (például Németország, Olaszország, Szlovákia), ahol a politikai elit a népakarat ellenére döntött a fegyvervásárlás mellett. A balti blokkban tapasztalható eredmények elsősorban a korábbiakban ismertetett, háború kiszélesedésétől való félelemmel magyarázhatók.

Az Ukrajnának való fegyvervásárlás elutasítása az Európai Unióban

Ön inkább egyetért vagy inkább nem ért egyet az alábbiakkal?

Az EU és tagországai vásároljanak fegyvert Ukrajnának.

(Forrás: Századvég / a szerzők)

Hasonló eredmények figyelhetők meg Ukrajna finanszírozásának ügyében is. A magyarok mellett nyolc másik uniós tagállam (köztük Ausztria, Csehország, Németország, Szlovákia) lakosságának többsége még úgy sem értett egyet a törekvéssel, hogy a kérdésben kifejezetten „Ukrajna újjáépítésének finanszírozása” szerepelt, ami az emberek többségéből nagyobb együttérzést vált ki, mert feltételezi a háború lezárását, de legalábbis az eszkaláció megszűnését.²

2 Vö. Magyarország nem állhatja a számlát – a közvélemény elutasítja Brüsszel tervét Ukrajna finanszírozásáról. századvég.hu, 2022. november 8. <<https://szadveg.hu/hu/2022/11/08/magyarország-nem-allhatja-a-szamlat-a-kozvelemeny-elutasitja-brusszel-tervet-ukrajna-finanszirozasarol-n3272>>.

Berlin felett az ég –
A berlini városi könyvtár
homlokzata alulnézetben,
LMBTQ-zászlóval és ukrán
lobogóval, 2023 nyara
(Nótin-Thürmer Marianna
felvétele)

A szankciók megbuktak

Európa energiapolitikai problémái – amik jelentős részben felelősek az unióban kibontakozó megélhetési nehézségekért – nem az orosz–ukrán háborúval és nem is a 2021 őszén kirobbanó energiaválsággal kezdődtek. A szakirodalom az energiapolitikai törekvéseknek három fő céldimenzióját – ellátásbiztonság, gazdaságosság, alacsony környezetterhelés – azonosítja. A European Social Survey 2016-os, valamint a Századvég 2021 óta tartó adatfelvételei rámutatnak, hogy az európaiak energiaszektorttal szemben támasztott bizalma mindhárom kategóriában évek óta csökkenő tendenciát mutat, és a folyamatot az energia-válság, a háború, valamint a szankciók felgyorsították.

A gazdaságosságra vonatkozó céldimenziót a szakirodalom gyakran az „Ön mennyire tart attól, hogy sok embernek túl drága lehet az energia” kérdéssel méri. Az energiaválságot megelőző növekvő elégedetlenséget jól mutatja, hogy míg 2016-ban mindössze az európaiak harmada tartott nagyon vagy rendkívül a magas energiaáraktól, az arány az energiaválság kirobbanását megelőző hónapokra 43 százalékra emelkedett, a válság és a háború pedig fokozott ütemben rontott a helyzeten: a mutató értéke 51, majd 65 százalékra növekedett. A magas árakkal kapcsolatos félelmek nem megalapozatlanok: az elmúlt másfél évben háztartások tömegei váltak energiaszegénnyé. A kutatás alapján az európai válaszadók negyede fűtési nehézségekkel, valamint (pénzhiány miatti) díjfizetési elmaradásokkal küzd. Sokkoló eredmény, hogy az arányok Görögországban meghaladják az 50 százalékot. Az áremelkedés következményeképpen még az európai összevetésben magas jövedelműnek minősülő német lakosság 24 százaléka is fűtési, valamint 19 százaléka fizetési problémákkal szembesül.

Az európaiak többsége úgy látja, hogy a kialakult helyzetért a szakpolitikai döntések, a háború és a szankciók együttesen felelősek. A lakosság több mint kétharmadának véleménye alapján a válság részben az Európai Bizottság hibás energiapolitikájának következménye, amiben – a válaszadók háromnegyede szerint – a német energiapolitikájának is szerepe volt. Sokatmondó, hogy utóbbival – a magyarok mellett – leginkább maguk a németek értenek egyet: az arány mindkét országban 83 százalék. A háborús konfliktus és a szankciók energiaellátásra gyakorolt következményeit az uniós polgárok 75 százaléka tartja aggasztónak. A legnagyobb félelem Németországra jellemző (87%), ami a magas orosz kitettség és a kormány szankciós politikája mellett azzal is magyarázható, hogy az adatfelvételre mindössze két hónappal az Északi Áramlat gázvezeték elleni szabotázsakció után került sor.

Ebből is látható, hogy a brüsszeli állítás, mely szerint a szankciók mindössze „visszafogott” hatást gyakorolnak az EU-ra, nem találkozik az európaiak valóságérzékelésével. A gazdasági hadviselés természetéből fakad, hogy az intézkedések hatása mindig kétirányú (a szankcionáló és a szankcionált versenyképességére egyaránt befolyással van). Az orosz leválást pártolók eredeti ígérete az volt, hogy a büntetőintézkedések úgy lesznek képesek rövid idő alatt térdre kényszeríteni Oroszországot és lezárni a háborút, hogy az nem okoz majd elviselhetetlen terheket az európaiaknak. E sorok írásakor a háború másfél éve tart, és intenzitása nem enyhült, így az ígéretnek a háború gyors lezárására vonatkozó része megdőlt, az azonban, hogy a szankciók mennyiben terhelik az EU-t és mennyiben Oroszországot, továbbra is vita tárgya. Az európai politikai elit nagyobb része és a főáramú nyugati média – a brüsszeli jelentésekhez hasonlóan – következetesen amellet érvel, hogy a szankciók elsősorban Oroszországnak fájnak. A kutatás eredményei viszont rámutatnak, hogy az európai polgárok többségének véleménye markánsan eltér a politikai elit álláspontjától: az EU-tagállamok lakosságának átlagosan három és félszer akkora része gondolja azt, hogy a büntetőintézkedések elsősorban az EU gazdaságának ártottak, mint akik szerint Oroszországnak. A szankciópártiak narratívájával egyetértők aránya több mint tíz tagállamban 10 százalék alatti és egyetlen

**az európai polgárok
többségének véleménye
markánsan eltér a
politikai elit álláspontjától**

országban sem éri el a 20 százalékot. Még azokban a nemzetekben (például Lengyelországban vagy a balti országokban) is jóval többen gondolják azt, hogy a büntetőintézkedések elsősorban az EU-nak és nem Oroszországnak ártnak, amelyek a háború kitörése óta a gazdasági kapcsolatok azonnali és teljes felszámolását szorgalmazzák.

Az eredmények tehát világosan rámutatnak, hogy az EU szankciós politikájáról szóló sikerjelentések ellentétesek a polgárok véleményével: az európaiak többsége szerint Brüsszel eredeti ígérete nem teljesült, és a bevezetett büntetőintézkedések még azt az elemi elvárást sem teljesítik, hogy nagyobb hatást gyakoroljanak a szankcionáltra, mint a szankcionálóra.

AZ EURÓPAIAK BÉKÉT AKARNAK

Az európai politikát meghatározó korábbi kulcskérdésekről és az orosz–ukrán háborúról készített közvélemény-kutatások rámutatnak, hogy a politikai elit – és különösen az uniós intézmények vezetői – egyre távolabb sodródnak az európai polgároktól. Az elmúlt évek sorozatos kríziseivel párhuzamosan egy permanens, folyamatosan súlyosbodó képviseleti válság is kialakult az Európai Unióban, amit a média korlátozottan képes tompítani. A válság két szinten is jelentkezik: egyrészt az elit problématerképe csekély átfedést mutat a többségi társadalom problématerképevel, így előbbi fókuszában túl nagy súlyt kapnak az utóbbi szempontjából irreleváns kérdések. Másrészt a közösség egésze szempontjából meghatározó dilemmákban a politikai elit következetesen a polgárok elvárásaival korlátozottan összeilleszthető vagy egyenesen azzal ellentétes pozíciókat vesz föl és képvisel.

Még egyszer: a problémát a korábbiaknál is szemléletesebben mutatja az unió (és a tagállamok többségének) orosz–ukrán háborúval kapcsolatos politikája. A Századvég európai szintű közvélemény-kutatásának legutóbbi eredményei világosan megmutatják, hogy az európaiak elsöprő többsége azt várna el a vezetőitől, hogy a béketárgyalások mielőbbi megkezdése és a háború gyors lezárása érdekében tegyenek lépéseket. Azoknak a döntéseknek, amelyek ezt akadályozzák, sőt eszkalálják a háborút – az Európai Unióra és tágabb értelemben Európára nézve – nincs legitimitásuk. Amikor tehát az Európai Parlament, az Európai Bizottság vagy a német kormány újabb fegyverszállításokat vagy a háború további finanszírozását sürgetik, azzal nyíltan szembemennek a többségi társadalom elvárásaival. A közösség szankciós politikájában hasonló problémák azonosíthatók.

Az európaiakat leginkább a kibontakozó megélhetési válság aggasztja, amiért – a szomszédban zajló fegyveres konfliktus mellett – az Oroszországgal vívott gazdasági háborút teszik felelőssé. A polgárok szerint a bevezetett büntetőintézkedések jobban ártnak az EU-nak, mint Oroszországnak, azaz nem-

csak az elit eredeti ígéretei dőltek meg, de az intézkedések a velük szemben támasztott elemi elvárásokat sem teljesítették.

Az Európai Unió képviseleti válsága súlyos társadalmi kockázatot jelent, mert az elit eltávolodása a többségi társadalomtól olyan bomlasztó folyamatokat indíthat be, amelyek – különösen a kibontakozó gazdasági nehézségekkel együttesen – növelhetik a társadalmi feszültségeket, és destabilizálhatják a jelenleg fennálló rendet. Ez pedig amellet, hogy Európa geopolitikai helyzetét, verseny- és alkalmazkodóképességét rontja, a politikai elit pozíciójára is veszélyt jelenthet, ahogyan az több tagállamban (Franciaországban, Hollandiában, Németországban) és az uniós intézményekkel szembeni bizalomvesztésben már tapasztalható. A diagnózisból következik, hogy az európai vezetők egy részének érdemes felülvizsgálnia aktuális demokráciafelfogását, és érdemes az elit szolgálata helyett visszatérnie a nép képviseletéhez. A revíziót pedig célszerű lenne a közösség háborúval kapcsolatos politikájával kezdeni, mert az európaiak békét akarnak és nem szankciókat. ■

folyamatosan súlyosbodó
képviseleti válságban

az Európai Unió